

BELUDŻYSTAN. KONFLIKT TOŻSAMOŚCI I POLITYKI

Obszar Pakistanu to nie tylko scena, na której rozgrywa się znany konflikt z jednostkami talibskimi i pasztuńskimi separatystami. To również teren działań separatystycznych w jego mniej znanej prowincji – Beludżystanie. Głównymi aktorami tego konfliktu są zamieszkujący ten obszar Beludżowie i rząd federalny Pakistanu¹. Nie trudno nie zauważyć także konfliktu wewnętrznego pomiędzy samymi Beludżami, a dokładniej, pomiędzy tradycyjnymi przywódcami, *sardarami*² a przedstawicielami różnych grup narodowo-wyzwoleńczych. W wyniku sporów granicznych i różnej polityki wobec mieszkańców pogranicza, konflikt ten miał również wpływ na stosunki pomiędzy Afganistanem i Pakistanem.

Beludżowie są społecznością o silnych więziach plemiennych. Charakterystyczne jest dla niej istnienie rywalizacji międzyplemiennej, związane z tym zawieranie nietrwałych sojuszków, oraz silna, wewnątrz-plemienna władza *sardarów*. Osobą politycznie spajającą zróżnicowane plemiona był pierwotnie chan Kalatu. Pierwszą strukturę państwową, pod której oddziaływaniem znalazła się większość plemion beludżyckich, stworzył Nasir Khan rządzący Kalatem od 1749 roku³.

Terytorium Beludżystanu jest w przeważającej części pustynne i o małej gęstości zaludnienia. W związku z tym, znaczna część tego obszaru nie jest objęta dostatecznym nadzorem administracji centralnej Pakistanu i jest słabo kontrolowana przez armię federalną. W połączeniu z trybalizmem stwarza to dogodny obszar do rozwoju ruchów partyzanckich, w walce z którymi armia federalna wciąż nie odnosi znaczących sukcesów.

Aby zrozumieć skomplikowaną strukturę społeczno-polityczną oraz istotne historyczne wydarzenia, które wpłynęły na obecne postawy wśród Beludżów, prześlędzona zostanie ewolucja konfliktu, od czasów nieskutecznych prób pełnego podporządkowania obszaru zamieszkanego przez Beludżów przez Imperium Brytyjskie do czasów współczesnych.

Próby podporządkowania przez Brytyjczyków

Wiek XIX stanowił okres rywalizacji mocarstw kolonialnych. Władze Indii Brytyjskich starały się rozszerzać terytoria zależne od kolonii na zachód w kierunku Iranu. Stało się to szczególnie zasadne wobec postępującej ekspansji Rosji.

¹ Celowo pominięto tutaj Pasztunów zamieszkujących Beludżystan. Pozostawiono tę grupę jako osobny wątek konfliktu ludów pogranicza z rządem federalnym Pakistanu. Pomimo to, starano się zaznaczyć ich udział w wydarzeniach, kiedy wydawało się to istotne.

² Sardar – przywódca plemienny, militarny. Zob. A. Kashani, M. A. Kashani, *The Persian-English Pocket Dictionary*, Tehran 1997, s. 485.

³ S. S. Harisson, *Baluch Nationalism and Superpower Rivalry*, [w:] *International Security*, 5:3, Cambridge 1980, s. 156.

Wybór odpowiedniej polityki zewnętrznej był ważny, nie tylko z uwagi na zawilgości rywalizacji kolonialnej, ale również ze względu na nieprzewidywalność Beludżów i Pasztunów, zamieszkujących terytorium dzisiejszego Afganistanu i zachodniego Pakistanu. Ludność tę charakteryzowała waleczność i zaciekleść, co w połączeniu z trudnymi warunkami geograficznymi sprawiło, że była oni bardzo trudna do podporządkowania nawet dla armii brytyjskiej⁴.

Początkowo zaczęto stosować wobec Beludżów politykę *zamkniętych drzwi*, niejako odseparowując się od części ich terytoriów i opłacając ich przywódców, w celu zminimalizowania groźby napadów na kontrolowane terytorium. Gdy jednak okazała się ona nieskuteczna, rozpoczęto stosowanie alternatywnej polityki *otwartych drzwi*. Na całym obszarze Beludżystanu brytyjska władza kolonialna zaczęła być utrzymywana dzięki systemowi *dżirg* i *levy*⁵.

W roku 1876 Robert Sandeman wynegocjował układ z chanem Kalatu i jego *sardarami*, który potwierdzał jego przywództwo nad obszarem Beludżystanu, *de facto* uzależnione od Brytyjczyków⁶. Później nastąpiło wytyczenie linii demarkacyjnej, zwaną *Linia Duranda*, rozgraniczającą strefę wpływów brytyjskich i obszar państwa buforowego – Afganistanu⁷.

Warto tutaj wspomnieć, że w 1928 roku Reza Szach włączył część Beludżystanu do Iranu. Stało się to w momencie, gdy wódz plemienny Dost Mohammed zdołał stworzyć królestwo na terenach obecnego irańskiego Beludżystanu⁸. Nie ma to bezpośredniego większego związku z opisywanym pakistańskim konfliktem, lecz ma istotny wpływ na postawy niektórych organizacji narodowościowych uczestniczących w nim, ze względu na ich ponad regionalny charakter oraz idee utworzenia Wielkiego Beludżystanu⁹.

Źródła historyczne z okresu wpływów Imperium Brytyjskiego, opisywane przez Titusa (1998), wskazują na dużą niezależność plemion beludżyckich i trudność w ich podporządkowaniu nawet przez tak skuteczne wojska jak brytyjska armia kolonialna¹⁰. Silny trybalizm, poczucie niezależności i tradycyjna samorządność, są jednymi z najsilniejszych czynników permanentnego konfliktu na omawianym obszarze, także współcześnie.

⁴ Zob. P. Titus, *Honor the Baloch, Buy the Pushtun: Stereotypes, Social Organization and History in Western Pakistan*, [w:] *Modern Asian Studies*, 32, 3, Cambridge 1998, s. 660.

⁵ W przypadku Beludżów, *dżirga* była radą składającą się z przywódców plemiennych, *sardarów*, Tu: wykorzystywana przez Brytyjczyków do rządzenia terenami plemiennymi przy minimalnym nakładzie kosztów. Natomiast *levy* były to paramilitarne oddziały dowodzone przez Brytyjczyków, rządziej przez plemiennych przywódców, utworzone w celu utrzymywania porządku, przekazywania wieści itp. Zob. P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, [w:] *International Journal of Middle East Studies*, 32, 1, 2000, s. 49.

⁶ P. Titus, *Honor the Baloch, Buy the Pushtun: Stereotypes, Social Organization and History in Western Pakistan*, dz. cyt., s. 667-687; N. Swidler, *Kalat: The Political Economy of a Tribal Chiefdom*, [w:] *American Ethnologist*, 19, 3, 1992, s. 555.

⁷ Zob. J. Sierakowska-Dyndo, *Afganistan - narodziny republiki*, Warszawa 2002, s. 42.

⁸ S. S. Harisson, *Baluch Nationalism and Superpower Rivalry*, dz. cyt., s. 153.

⁹ Była to idea zjednoczenia wszystkich terytoriów zamieszkałych przez Beludżów w jeden organizm terytorialny. Wznoszona, między innymi, przez Front Wyzwolenia Beludżystanu. Zob. <<http://www.balochvoice.com>> (5.05.2010).

¹⁰ P. Titus, dz. cyt., i n.

Już w czasach kolonialnych i we wczesnym okresie pokolonialnym, *sardarowie* i aktywiści organizacji narodowościowych aspirowali do władzy. Podporządkowani byli oni jednak chanowi Kalatu. Chan jawił się *sardarom* jako tradycyjny władca beludżyckich plemion. Natomiast organizacjom narodowościowym przedstawiał się jako przywódca narodu.

Powstanie Pakistanu

Gdy Brytyjczycy opuszczali swoje kolonie w Indiach, pozostawili nie rozwiązana kwestię Linii Duranda. Rząd nowo powstałego państwa Pakistanu uznał ją jako międzynarodową granicę, natomiast władze Afganistanu wciąż uważały ją tylko za linię oddzielającą strefy wpływów. Napięcia pomiędzy Afganistanem i Pakistanem kształtowały wydarzenia w pierwszych latach okresu pokolonialnego¹¹.

W 1947 roku przywódcy plemienni z byłego Brytyjskiego Beludżystanu¹² opowiedzieli się za przyłączeniem do Pakistanu. Natomiast chan Kalatu, Ahmed Yar Khan ogłosił swój kraj niepodległym, wskazując na status swojego chanatu wobec Indii Brytyjskich, jako taki sam, jaki miał Nepal.

Nowe państwo istniało przez okres 9 miesięcy. W maju 1948 roku chan Kalatu podpisał jednak akcesję swojego państwa do Pakistanu. Natomiast jego brat, Abdul Karim, w proteście przeciw temu posunięciu, wyruszył ze zbrojną grupą do Afganistanu. Następnie, nie doczekawszy się pomocy od władz tego państwa, powrócił, by walczyć z armią Pakistanu¹³. Przegrał i został osadzony w więzieniu.

Wiele organizacji narodowościowych przeciwstawiało się temu, w jaki sposób Beludżystan został włączony do Pakistanu. Rząd tego nowego państwa borykający się z problemem ulokowania milionów uchodźców, którzy napłynęli po podziale z Indiami, postępował z nimi bezwzględnie. W latach 1947-1948 Liga Muzułmańska zdołała zdusić i powstrzymać ambitne ruchy narodowościowe¹⁴.

Natomiast lojalni wobec nowego państwa *sardarowie* weszli w konflikt z Ligą Muzułmańską, w której upatrywali zagrożenie dla własnej tradycyjnej samorządności. W wyniku tego konfliktu utworzyli oni Federację Plemiennych Sardarów Beludżystanu. Natomiast członkowie zdelegalizowanej Partii Narodowej Państwa Kalatu utworzyli opozycyjną Ligę Muzułmańską Beludżyckich Stanów¹⁵.

Okres pierwszych lat istnienia Pakistanu wydaje się być czasem, w którym dokonywała się polaryzacja stanowisk przywódców beludżyckich oraz następowało pogłębianie się podziałów pomiędzy niektórymi *sardarami* a aktywistami ruchów narodowościowych. Należy zaznaczyć, że część *sardarów* była jednocześnie przy-

¹¹ P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 48.

¹² Obszar ten składał się z terenów, które Afganistan oddał Brytyjczykom w 1879 roku poprzez traktat Gandamak, oraz z terenów plemienia Mari-Bugti.

¹³ Przed tym wydarzeniem armia Kalatu została włączona do armii pakistańskiej. Por. P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 50.

¹⁴ W okresie tym siła oddziaływania ruchów narodowościowych było marginalna w porównaniu do władzy jaką dysponowali *sardarowie*. Zob. tamże, s. 51.

¹⁵ Tamże.

wódcami narodowców. Można przypuszczać zatem, że podział wśród Beludźów wynikał raczej z przynależności plemiennej, niż z prostej opozycji pomiędzy tradycyjnymi przywódcami, a aktywistami organizacji narodowościowych.

Wprowadzenie *One Unit*

Polityka wewnętrzna Pakistanu zmieniła się w 1955 r. wraz z utworzeniem nowej jednostki terytorialnej – *One Unit*, która stanowiła połączenie wszystkich regionów zachodniego Pakistanu w jedną prowincję. Powstanie tej jednostki terytorialnej miało na celu ustanowienie przeciwwagi dla Bengalczyków ze Wschodniego Pakistanu.

Chan Kalatu i część *sardarów*, początkowo przystali na tę administracyjną zmianę wprowadzoną przez rząd pakistański. Natomiast przywódcy ruchów narodowościowych sprzeciwiali się temu widząc w *One Unit* zagrożenie dla autonomii Beludżystanu. Zaczęły tworzyć się międzyregionalne alianse polityczne, w wyniku których stworzona została Narodowa Liga Awamska. Partia ta stanowiła jedną z ważniejszych sił politycznych w Beludżystanie przez następne dwadzieścia lat¹⁶.

Z czasem, opozycja wobec nowego podziału terytorialnego zwiększała się. Także chan Kalatu ostatecznie zmienił stanowisko wobec *One Unit*. Rozpoczął kampanię na rzecz odtworzenia Kalatu, w wyniku której został wkrótce aresztowany i osądzony. Doprowadziło to w 1958 roku do militarnego przewrotu stanu. Wprowadzono stan wojenny, zdelegalizowano wszystkie pakistańskie partie i aresztowano członków Narodowej Ligi Awamskiej¹⁷.

Nastąpił wzrost działań partyzanckich. Za przykład aktywnego przywódcy tego okresu może tu posłużyć, *sardar* plemienia Zarakzai – Nauroz Khan, który poprowadził powstanie, żądając zniesienia *One Unit* i uwolnienia chana. Powstanie krwawo stłumiono. Nauroz Khan został aresztowany i wraz z kilkoma innymi przywódcami, stracony¹⁸. Stał się męczennikiem, wciąż przywoływanym w Beludżystanie jako przykład przywódcy walczącego z rządem Pakistanu. Również inni politycy i przywódcy beludżyccy dzięki aresztowaniom zyskiwali na swoim wizerunku społeczno-politycznym.

Działalność partii politycznych została ponownie zalegalizowane w roku 1962. Lata 60-te były okresem rządów Ayub Khana, który próbował wprowadzić system zwany *Podstawowymi Demokracjami*, mający na celu przyspieszenie rozwoju zapóźnionych regionów. Była to struktura administracyjnie pięciopoziomowa, w zamyśle mająca działać bez udziału partii politycznych. Do ich władz weszli niektórzy *sardarowie*. Mimo to, wciąż nawoływano do zniesienia *One Unit*, a także żądano wprowadzenia zmian w konstytucji, uwolnienia więźniów politycznych,

¹⁶ A. Kapur, *Pakistan in crisis*, Londyn 1991, s. 33-34. Także: P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 61.

¹⁷ A. Kapur, *Pakistan in crisis*, dz. cyt., s. 43-45; P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 56.

¹⁸ P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 58

zniesienia cenzury w prasie i zapewnienia części miejsc w lokalnym samorządzie dla przedstawicieli ludności miejscowej¹⁹.

Rząd w odpowiedzi na działalność polityczną i protesty *sardarów* Marriego, Mengala i Bugtiego, odebrał im tytuły przywódców plemiennych. Spotkało się to z niezadowoleniem ich współplemieńców. Nowi *sardarowie*, oddelegowani przez rząd Pakistanu, zostali zamordowani, a jednostki armii pakistańskiej zaatakowane²⁰.

Opozycja przeciw rządzącemu Pakistanem Ayubowi Khanowi urosła w siłę. W 1969 roku przeciw niemu występowały już nie tylko partie polityczne, ale również studenci, robotnicy i pracownicy umysłowi. Zrzeszenia studenckie, takie jak Organizacja Studentów Beludżyckich, początkowo agitowały tylko za polepszeniem warunków, w jakich się uczyli i żyli. Jednak, wraz z aresztowaniami studentów i zamykaniem akademików, organizacja ta zaczęła się radykalizować. Studenci zaczęli występować jawnie przeciwko One Unit i systemowi *dżirg*. W latach siedemdziesiątych część liderów studenckich organizacji stała się przywódcami partyzantki²¹.

Jak wynika z analizy przebiegu sytuacji w latach sześćdziesiątych, ostre wystąpienia przeciwko organizacjom i przywódcom opozycyjnym wobec rządu centralnego, nie tylko nie spowodowały rozbicia tych organizacji i uciszenia protestów, ale zwiększyły ich aktywność i nasiliły żądania.

Lata sześćdziesiąte to również okres złych stosunków pomiędzy Pakistanem i Afganistanem. Afganistan został oskarżony o organizowanie beludżyckich jednostek militarnych i wspieranie ataków na terytorium Pakistanu. Kontakty dyplomatyczne pomiędzy obu krajami zostały zawieszane. Relacje pomiędzy Afganistanem i Pakistanem polepszyły się dopiero wraz pojawieniem się Dauda Khana, jako prezydenta Afganistanu²².

Nowy podział terytorialny

W roku 1970 One Unit zostało zniesione przez następcę Ayuba Khana na stanowisku prezydenta Pakistanu, Yahyę Khana. Spowodowało to duże podziały wśród aktywistów na terenie Beludżystanu, których powodem była różnica zdań na temat kształtu nowej prowincji. W samej Narodowej Partii Awamskiej nastąpił podział pomiędzy jej beludżyckimi i pasztuńskimi przedstawicielami²³.

Ostatecznie rząd Pakistanu wybrał opcję stworzenia prowincji Beludżystanu w granicach w jakich znajduje się ona obecnie. Wywołało to niezadowolenie wśród pasztuńskich przywódców, w tym słynnego pasztuńskiego aktywisty Samada

¹⁹ Więcej, zob. A. Kapur, *Pakistan in crisis*, dz. cyt., s. 51-52; Także: P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 58

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże, s. 57.

²² H. Haqqani, *Pakistan: Between Mosque and Military*, 2005, s. 175-176, tamże, s. 58.

²³ Szerzej, zob. P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 58-59. Także: A. Kapur, *Pakistan in crisis*, dz. cyt., s. 33-34.

Khana, jako że pasztuńskie tereny pozostawały podzielone nawet na terytorium samego Pakistanu. Natomiast przywódcy beludżyccy triumfowali²⁴.

Zaraz po powstaniu nowej prowincji odbyły się wybory. Wśród partii politycznych najwięcej głosów zdobyła Narodowa Partia Awamska²⁵. Jej przywódcy spotkali się w Dakce z przedstawicielami bangladeskiej Ligi Awamskiej w celu nawiązania współpracy.

Kryzys związany z rządami zwycięskiej Ligi Awamskiej we Wschodnim Pakistanie spowodował, że Pakistan pogrążył się w wojnie domowej. Wszelka działalność polityczna została zawieszona, a przywódcy aresztowani. Wkrótce doszło do krwawej secesji Wschodniego Pakistanu – Bangladeszu.

W wyniku tego, w 1971 roku do władzy w Pakistanie doszedł Zulfikar Ali Bhutto. Prezydent ten starał się nie dopuścić do utworzenia rządu prowincjonalnego przez Narodową Ligę Awamską. Odwołanie rządu prowincjonalnego stało się jednym z głównych powodów wybuchu wojny partyzanckiej w Beludżystanie²⁶.

W latach 1973-1977 doszło do 178 potyczek z armią pakistańską. Przez ten cały okres tendencje separatystyczne wzmacniały się. Dokonywano regularnych zamachów bombowych w Kwecie. Organizowano zasadzki na konwoje wojskowe²⁷.

Większość partyzantów walczyła o uwolnienie przywódców Narodowej Ligi Awamskiej, przywrócenie rządu prowincji oraz większą autonomię dla Beludżystanu. Natomiast przywódcy Ludowego Frontu Wyzwolenia Beludżystanu wzywali już do zjednoczenia całego terytorium zamieszkanego przez Beludżów. Według Ramana (2004) organizacja ta próbowała naśladować walkę niepodległościową Bangladeszu²⁸. Nie miała ona jednak wtedy wystarczającego poparcia, jako że wciąż niewielu beludżyckich przywódców otwarcie opowiadało się za wolnym Beludżystanem.

Rząd Zulfikara Alego Bhutto skutecznie pacyfikował działania ruchów narodowościowych za pomocą armii i lotnictwa pakistańskiego. Prezydent Pakistanu uzyskał nawet wsparcie od szacha Iranu, który zapowiedział pomoc Pakistanowi w przypadku interwencji Indii w Beludżystanie. W 1974 roku irańskie helikoptery wojskowe i Pakistańskie Siły Powietrzne wspólnie zaatakowały obozy i wioski beludżyckie²⁹.

²⁴ P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 55, 58.

²⁵ Tamże, s. 56.; A. Kapur, *Pakistan in crisis*, Londyn 1991, s. 74.

²⁶ S. S. Harisson, *Baluch Nationalism and Superpower Rivalry*, dz. cyt., s. 159. Po stronie rebeliantów występowały osoby, które łączyły związki plemienne z uwięzionymi przywódcami, głównie z Khanem Bakhshem Marris i Ataulahem Mengalem, oraz sympatycy ideologii nacjonalistycznej.

²⁷ Tamże, s. 153.; P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 61.; Także zob. T. H. Johnson, M. C. Mason, *No Sign until the Burst of Fire. Understanding the Pakistan-Afghanistan Frontier*, [w:] *International Security*, 32, 4, 2008, s. 43.

²⁸ B. Raman, *Balochistan: The Hour of Reckoning*, South Asian Analysis Group, Paper no. 1220, 13.1.2005, <http://www.southasiaanalysis.org/papers13/paper1220.html> (25.01.2009); P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 62.

²⁹ S. S. Harisson, *Baluch Nationalism and Superpower Rivalry*, dz. cyt., s. 154.; Także: B. Raman, *Balochistan: The Hour of Reckoning*, dz. cyt.

Większość obozów partyzanckich mieściła się natomiast w Afganistanie, gdzie rządy w tym czasie sprawował Daud. Partyzantka beludżycka uzyskiwała wiele pomocy od rządu tego kraju. Otrzymali oni łącznie 750 tysięcy dolarów jako subsydia dla uchodźców³⁰. Daud wezwał nawet ONZ do przyznania Beludżom, jako uchodźcom, środków finansowych.

Rząd federalny Pakistanu w odpowiedzi na działania Afganistanu zaczął wspierać muzułmańskie radykalne organizacje³¹. W 1976 roku, w wyniku porozumienia z Pakistanem i pod presją Iranu, prezydent Daud, ograniczył aktywność partyzantki na swoich terenach. Spotkało się to z niezadowolaniem Beludżów³².

Represje rządu federalnego wywołane sukcesami Ligi Awamskiej i wynikającej z tego secesji Pakistanu Wschodniego, spowodował wybuch działań partyzanckich o nie spotkanej do tej pory skali i długości trwania. Powstanie niepodległego Bangladeszu obudziło w przywódcach beludżyckich organizacji narodowościowych nadzieje na wywalczenie pewnego zakresu niezależności przez Beludżystan. Konflikt nabrał także szerszego charakteru międzynarodowego.

Rządy generała Zii

Wojna partyzancka zakończyła się w 1977 roku, gdy nowy prezydent Pakistanu, generał Zia-ul-Haq, wypuścił z więzień przywódców Narodowej Ligi Awamskiej³³. W samej organizacji nastąpiły podziały, a część przywódców udała się za granicę. Beludżowie zaczęli dążyć do porozumienia pomiędzy poszczególnymi plemionami, które do tej pory walczyły raczej w imię swoich interesów wewnętrznych³⁴. Wskazuje to na formowanie się głębszej świadomości narodowej, ponad tożsamością plemienną.

Lata 1977-1988 to również okres rządów wojskowych Zia-ul-Haqa, które zaznaczyły się polityką prześladowań i kontrolowanego rozwoju w prowincji. Ze strony beludżyckiej zaczęły pojawiać się oskarżenia o wykorzystywanie zasobów naturalnych Beludżystanu poza tą prowincją. Generał Zia wystosował niezrealizowane obietnice wykorzystywania części gazu, wydobywanego w Beludżystanie, w Kwecie.

Wraz z okupacją Afganistanu przez Armię Czerwoną, powstało zagrożenie militarnego przejścia przez Związek Radziecki Beludżystanu, ponieważ stanowił on strategiczny obszar w tym regionie świata³⁵. Z tego względu Stany Zjednoczone bliżej zainteresowały się tym obszarem. Był to okres wsparcia dla rządu w Islamabadzie, ponieważ Pakistan stanowił zaplecze dla mudżahedinów walczących z okupantem radzieckim na terenie Afganistanu.

³⁰ Następcy Dauda: Khalq i Parcham, kontynuowali tę politykę wobec partyzantki beludżyckiej. Por.: S. S. Harisson, *Baluch Nationalism and Superpower Rivalry*, dz. cyt. s. 160. Zob. także: J. Sierakowska-Dyndo, *Afganistan - narodziny republiki*, dz. cyt., s. 160.

³¹ P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 62-63.

³² J. Sierakowska-Dyndo, *Afganistan – narodziny republiki*, dz. cyt., s. 61.

³³ W 1975 roku rząd federalny jako gubernatora Beludżystanu ustanowił chana Kalatu.

³⁴ S. S. Harisson, *Baluch Nationalism and Superpower Rivalry*, dz. cyt., s. 159.

³⁵ Tamże, s. 157.

Natomiast w Beludżystanie lata osiemdziesiąte były okresem względnego spokoju. Wśród przywódców rodziła się chęć wznowienia działań przeciw rządowi centralnemu, gdy tylko nadarzy się ku temu stosowna okazja. W prowincjonalnych wyborach w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych zwyciężyła nowa generacja beludżyckich i pasztuńskich przywódców³⁶.

Konflikt z rządem federalnym zaczął nabierać w okresie rządów Zii coraz silniejszego charakteru ekonomicznego. Beludżystan przez cały okres istnienia w granicach Pakistanu, a przynajmniej przez jego większą część, był regionem zapóźnionym rozwojowo. Wzrost wydobywania złóż naturalnych oraz rozwój inwestycji w regionie sprawiły, że miejscowi przywódcy zaczęli coraz wyraźniej upominać o własne prawa do korzystania z trenu Beludżystanu.

Dodatkowo istniał problem ignorowania przez władze federalne ekonomicznych potrzeb miejscowej ludności oraz faworyzowanie siły roboczej spoza prowincji. Prawdopodobnie, władze Pakistanu obawiały się aktów sabotażu ze strony pracowników beludżyckich. Natomiast zasoby mineralne regionu uważano za wspólne dobro federacji. Polityka ta wyraźnie wpływała jednak w sposób negatywny na nastroje Beludżów wobec rządu centralnego i była jednym z poważnych czynników konfliktogennych. Ten stan pogłębiał się także przez cały okres rządów nowego prezydenta.

Okres rządów Musharafa

Od czasu gdy w 1994 roku Musharaf przejął władzę, polityka tego nowego prezydenta wobec Beludżystanu miała charakter ambiwalentny. Z jednej strony były to inwestycje na terenie prowincji, między innymi, budowa portu w Gwardarze³⁷ oraz autostrady. Z drugiej strony istniał zdecydowany sprzeciw wobec żądań partyzantki beludżyckiej i militarne przeciwstawianie się jej działaniom³⁸.

Rząd federalny wciąż był oskarżany przez Beludżów o wykorzystywanie pól gazonośnych prowincji bez jednoczesnych korzyści z tego tytułu dla Beludżystanu. Także zarzucano władzom niewtajemniczenie przywódców beludżyckich w proces decyzyjny w sprawie portu Gwardar oraz sprowadzanie do pracy nad tym projektem pracowników spoza prowincji³⁹.

W związku z tym, rozpoczęły się ciągłe ataki na wojsko, przedstawiciele rządu centralnego oraz infrastrukturę przesyłową gazu. Dokonywano je metodami partyzanckimi, poprzez zasadzki, podkładanie materiałów wybuchowych. Zdarzały się

³⁶ P. Titus, N. Swidler, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 64; S. S. Harisson, *Baluch Nationalism and Superpower Rivalry*, dz. cyt., s. 154.

³⁷ Port Gwardar jest inwestycją budowlaną na wybrzeżu Mekranu. Powstaje on przy wydajnej pomocy pracowników z Chin i inwestycji chińskiego rządu.

³⁸ Zob. S. Baloch, *The Balochistan Conflict: Towards a Lasting Peace*, 2007, <<http://spaces.brad.ac.uk:8080/download/attachments/748/Brief7finalised1.pdf>> (24.01.2009), s. 4.

³⁹ B. Raman, *Balochistan: The Hour of Reckoning*; Także: F. Grare, *Pakistan: The Resurgence of Baluch Nationalism*, [w:] *Carnegie Endowment. Carnegie Paper*, 65, 2006, s. 9.

czasami wybuchy bomb w miejscach publicznych. Do większości ataków z 2004 roku przyznawała się Armia Wyzwolenia Beludżystanu⁴⁰.

Nie zawsze jednak można jednoznacznie oskarżać partyzantkę beludżycką o wszystkie zamachy na terenie prowincji. Za przykład może posłużyć eksplozja bomby 13 grudnia 2004 roku w Gwadarze, w której zginęło trzech chińskich inżynierów. Przypuszcza się, że jej sprawcami byli raczej separatyści ujugurscy działający na terenie Pakistanu i prowadzący działania separatystyczne wobec Chin.

Niemniej jednak, rosnące zagrożenie dla chińskich pracowników w Gwadarze powodowało, że zwiększano federalne siły militarne na tym terenie, co dodatkowo podburzyło beludżyckich separatystów. Następowaly bardzo częste ataki raketowe na obozy wojskowe w Kwecie oraz punkty strategiczne, m.in. linie przesyłowe gazu ziemnego⁴¹. W styczniu 2005 roku partyzanci zaatakowali urządzenia na największym złożu tego surowca, w wyniku czego największa instalacja wydobywcza musiała zostać zamknięta.

Pod koniec 2005 roku armia pakistańska rozpoczęła operację wojskową zmierzającą do ostatecznego spacyfikowania nacjonalistów beludżyckich⁴². Rezultatem tych działań stało się jednak ponowne zintensyfikowaniem działań partyzanckich.

Nadmienić należy, że Musharaf unikał prowadzenia pełnych działań wojennych przeciwko beludżyckim ruchom narodowościowym, ponieważ jednocześnie prowadził walki z jednostkami talibskimi w południowym Waziristanie. Prawdopodobnie, w celu ukrycia powstania w Beludżystanie, rząd w Islamabadzie wliczał żołnierzy własnej armii, poległych w wyniku walk z partyzantami, jako ofiary ataków Al-Qaidy⁴³.

Nastąpiły masowe aresztowania członków Partii Narodowej Beludżystanu. W kwietniu 2006 roku pakistańskie siły bezpieczeństwa zabiły Nawaba Akbara Bugtiego. Protesty związane z jego śmiercią przekształciły się w silne zamieszki⁴⁴. Okres rządów generała Musharafa charakteryzował się autorytatywnym stosunkiem prezydenta do wszelkich organizacji narodowościowych. Charakterystyczne były również inwestycje w prowincji, które poza umiejscowieniem na jej obszarze, przynosiły jej mieszkańcom znikome zyski.

Rozwój całego Pakistanu zależy od stabilizacji w Beludżystanie. Ta bogata w złoża naturalne prowincja jest obszarem o szczególnym znaczeniu strategicznym. Jednak polityka eksploatacji Beludżystanu, nie sprzyjała jego rozwojowi. To z kolei wpływało ujemnie na bezpieczeństwo w prowincji i jej stabilność wewnętrzną.

⁴⁰ Według Nawaba Akbara Khana Bugtiego, oprócz Armii Wyzwolenia Beludżystanu duży udział w działaniach partyzanckich miał także Front Wyzwolenia Beludżów oraz Ludowa Armia Wyzwolenia Beludżów. Wielokrotnie atakowali również członkowie plemienia Marri Baloch. Na terenie Beludżystanu istniały także liczne obozy treningowe dla przyszłych partyzantów. Zob. B. Raman, *Balochistan: The Hour of Reckoning*.

⁴¹ B. Raman, *Balochistan: The Hour of Reckoning*, dz. cyt.

⁴² A. Bansal, *Balochistan: Continuing Violence and Its Implications*, [w:] *Strategic Analysis*, 30, 1, 2006.

⁴³ Zob. B. Raman, *Balochistan: The Hour of Reckoning*; Także: F. Grare, *Pakistan: The Resurgence of Baluch Nationalism*, dz. cyt., s. 3-5.

⁴⁴ Zob. S. Baloch, *The Balochistan Conflict: Towards a Lasting Peace*, dz. cyt., s. 4.

Restytucja rządu cywilnego

Jak podaje raport Human Rights Watch, w 2008 roku, po rezygnacji Perveza Musharrafa z funkcji prezydenta Pakistanu, wyborach i przywróceniu rządów cywilnych, wznowiono dialog pomiędzy przedstawicielami Islamabadu a reprezentantami Beludżystanu w celu rozwiązania konfliktu. W 2008 roku nowy rząd przeprosił za nadużycia jakich dopuszczono się podczas prezydentury Musharrafa. Wypuszczono także „wysoko postawionych” więźniów politycznych oraz zapowiedziano chęć osiągnięcia porozumienia pomiędzy rządem federalnym Pakistanu a prowincją⁴⁵.

Według raportu, aktywność zarówno beludżyckiej partyzantki, jak i pakistańskiej armii zmniejszyła się, a sytuacja w Beludżystanie znacznie się poprawiła. Choć zaznaczono także, że proces wyjaśniania sytuacji osób, które „zaginięły” za rządów Musharrafa, wciąż był zbyt wolny⁴⁶.

Pomimo to, jak wynika z raportu Human Rights Watch za 2009 rok, wojsko pakistańskie kontynuowało w tym okresie prace wywiadowcze na terenie Beludżystanu, wciąż aresztując i torturując zatrzymanych. Działo się to pomimo wspomnianego, publicznego przyznania przez rząd Zardariego łamania praw człowieka na tym obszarze⁴⁷. Takie działania armii doprowadzały do ponownych poważnych starć z miejscową ludnością⁴⁸.

Pierwsza połowa roku 2010 była okresem kontynuacji, lub wręcz intensyfikacji, ataków ze strony beludżyckiej partyzantki. Głównym ich celem była ponownie infrastruktura, jednostki wojskowe armii federalnej oraz przedstawiciele organizacji międzynarodowych⁴⁹.

Początkowy okres rządów cywilnych wskazuje na kolejną ambiwalencję w stosunkach z Beludżystanem. Pomimo rządowych zapewnień poprawy stosunków z przedstawicielami tej prowincji i poprawy sytuacji w niej, armia wciąż dokonuje brutalnych pacyfikacji i aresztowań. Rezultatem tych działań jest pogarszająca się sytuacja w Beludżystanie i radykalizacja postaw jej mieszkańców wobec konfliktu.

⁴⁵ *Human Rights Watch, World Report 2009*, <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2009_web_1.pdf> (19.01.2009), s. 289.

⁴⁶ Tamże, s. 289.

⁴⁷ *Human Rights Watch, World Report 2010*, <<http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2010.pdf>> (10.03.2010), s. 334. Zob. także: M.I. Khan, „Mystery of Balochistan disappearances”, BBC 4.01.2010, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8486736.stm> (15.04.2010).

⁴⁸ Przykładem może być tutaj odkrycie zwłok beludżyckich przywódców, uprzednio „zaginionych” po aresztowaniach. Doprowadziło to do poważnych zamieszek w prowincji, zob.: „Riots as Baloch chiefs found dead”, BBC 9.04.2009, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7991385.stm>> (5.05.2010).

⁴⁹ Zob. A. Maqbool, „Balochistan reaches boiling point”, 7 January 2010 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8444354.stm> (5.05.2010). Zob. „Balochistan's worsening situation”, BBC 04.03.2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7918173.stm> (5.05.2010). Choć nie wszystkie zamachy można jednoznacznie przypisać beludżyckiej partyzantce, por.: „Fatal explosion hits Pakistani city”, Al-Jazeera 21.03.2010, <<http://english.aljazeera.net/news/asia/2010/03/20103217435090292.html>> (15.04.2010); „Deaths in Pakistan hospital blast”, Al-Jazeera 16.04.2010 <<http://english.aljazeera.net/news/asia/2010/04/2010416681216329.html>> (5.05.2010).

Podsumowanie

Analiza historii konfliktu pomiędzy przywódcami i aktywistami beludżyckimi a rządem Pakistanu wykazuje wielość czynników wpływających na jego ewolucję. Składają się na nie zarówno spory wewnętrzne wśród Beludżów, jak i zmienna polityka rządu Pakistanu wobec Beludżystanu, a także jego relacje z lokalnymi władzami i aktywistami. Aby wykazać skomplikowany charakter konfliktu, zestawione zostaną główne czynniki, które wpłynęły na jego rozwój, a nawet pogłębianie się w niektórych okresach historii Pakistanu.

Przeгляд wczesnych świadectw kontaktów przedstawicieli brytyjskich władz kolonialnych z Beludżami, pozwala zauważyć duże poczucie niezależności wśród tej społeczności, oraz silny wpływ trybalizmu na ich działania jednostkowe. Przynależność plemienna i lojalność wobec *sardara* była, i wciąż jest, jednym z głównych czynników wpływających na postawę Beludża. Podobne analogie możemy znaleźć chociażby we współczesnej Somalii lub Jemenie, gdzie możliwości podporządkowania ludności miejscowej są ograniczone, a wpływy zewnętrzne uzależnione od więzi klanowych lub plemiennych. Natomiast różnica względem sąsiednich Pasztunów polegała zasadniczo na braku rady złożonej z grupy niezależnych przedstawicieli plemienia, będącej samorządem na poziomie plemiennym⁵⁰. U Beludżów władza plemienna była reprezentowana przez jednostkę w postaci wybieralnego *sardara*⁵¹.

Taka struktura wskazuje na dużą zależność Beludżów od władzy przywódcy i w związku z tym, łatwość w formowaniu przez niego jednostek oporu. Wynika to ze zwyczajowej, pełnej lojalności członka plemienia wobec *sardara*. Odwołać się tutaj można do kolejnego analogicznego przykładu, a mianowicie, sufickiego przywódcy religijnego – szajcha. W obydwu przypadkach, osoba taka ma bardzo często wystarczająco duży autorytet, aby podlegające sobie jednostki poprowadzić do walki.

Następnym czynnikiem o dużym wpływie na konflikt było powszechne wśród Beludżów poczucie dominacji obcej społeczności, w tym przypadku większości etnicznej Pakistanu – Pendżabczyków. Nie był to tylko wpływ kulturowy, ale również polityczny i ekonomiczny. Beludżowie wielokrotnie protestowali przeciw obsadzeniu stanowisk administracyjnych przez Pendżabczyków, oraz przeciw zatrudnianiu, w inwestycjach na terenie prowincji, pracowników spoza Beludżystanu. Obawiano się również, związanego z tym, zachwiania struktury etnicznej prowincji i kolonizacji jej ziem przez Pendżabczyków. Kwestią sporną jest to, czy działania rządu federalnego wynikały bardziej z przezornej polityki i nieufności wobec ludności miejscowej, czy być może istniał tutaj system przywilejów względem większości etnicznej w państwie. Niemniej jednak, ludność miejscowa odczuwała to jako chęć podporządkowania jej Pendżabczykom.

⁵⁰ Mowa tu o pasztuńskich dzirgach. Zob. J. Sierakowska-Dyndo, *Afganistan – narodziny republiki*, dz. cyt., s. 13.

⁵¹ P. Titus, *Knights, Not Pawns: Ethno-Nationalism and Regional Dynamics in Post-Colonial Balochistan*, dz. cyt., s. 667-668.

Należy wziąć pod uwagę również tendencje rządu federalnego do tworzenia tożsamości pakistańskiej w miejsce tożsamości lokalnych. Często wskazywano, szczególnie w pierwszych dekadach istnienia Pakistanu, na dominację Mohadzirów⁵². Podkreślano w tym aspekcie wprowadzenie języka urdu jako oficjalnego języka w państwie. Jest to kolejny czynnik mający wpływ na konflikt i wiążący się z charakterem społecznym ludności. Szczególnie jest to widoczne w polityce Pakistanu wobec kultury i języka beludżyckiego. Wyraźnie widać tutaj dwie przeciwstawne tendencje: do centralizacji tożsamości i do autonomizacji tożsamości lokalnej.

Rząd centralny promował jedność narodową również poprzez odwoływanie się do wartości islamu, szczególnie w rejonach, gdzie istniały silne więzi plemienne. Do tego celu wykorzystywał przywódców religijnych, *ulemów* i szajchów⁵³. Jednak separatyzm beludżycki ma wyraźne cechy narodowościowe, pozareligijne.

Wskazano także na nikłe zyski dla prowincji z wykorzystywania jej złóż mineralnych i doprowadzenie do zapóźnienia ekonomicznego w prowincji. Pomimo deklaracji i prób wprowadzenia reform przez wielu przywódców pakistańskich, albo nie dochodziły one do skutku, albo nie przynosiły one spodziewanego efektu. Mimo, że prowincja jest miejscem o strategicznym znaczeniu dla kraju, jej ludność jest w większości niedopuszczana do korzystania z zysków z wykorzystania bogactw naturalnych Beludżystanu i marginalizowana przez rząd federalny.

Nie bez znaczenia dla konfliktu są również udane pacyfikacje powstań beludżyckich. Pomimo tego, że ich głównym motywem zapewne była chęć pełnego podporządkowania sobie ludności prowincji przez władze w Islamabadzie, powodowały one jednakże radykalizację miejscowych organizacji. Za przykład podać tu można Organizację Studentów Beludżyckich, której członkowie przystąpili do walki zbrojnej po próbach pacyfikacji studenckich protestów⁵⁴. W wyniku agresywnych działań rządu powstawały nowe bardziej radykalne organizacje, takie jak, Ludowy Front Wyzwolenia Beludżystanu. Nawołują one nie tylko do uzyskania autonomii, ale wręcz do zjednoczenia ziem zamieszkałych przez Beludżów i uzyskania niepodległości przez Beludżystan. Warto przypomnieć, że Pakistan występował militarnie przeciw Beludżom w latach 1958, 1961-66, 1973-76 i w czasie piastowania urzędu prezydenta przez Musharafa po 1994 roku⁵⁵.

Zabójstwa przywódców beludżyckich dostarczały natomiast męczenników, którzy stawali się symbolami walki o niezależność Beludżystanu. Wraz z aresztowaniami, takie operacje rządu federalnego często kończyły się silnymi wystąpieniami ludności i zwiększaniem się nastrojów antyfederalnych. Działania władz pakistańskich można wytłumaczyć obawą secesji poszczególnych prowincji. Szcze-

⁵² Mohadziramami nazywani są uchodźcy z terenów Indii, dla których językiem rodzimym jest urdu. Najwięcej z nich przybyło w czasie podziału Indii Brytyjskich na Pakistan i Indie. Zob. T. Rahman, *Language and Ethnicity in Pakistan*, [w:] *Asian Survey*, 37, 9, 1997, s. 108-109.

⁵³ H. Haqqani, *Pakistan: Between Mosque and Military*, dz. cyt., i n.

⁵⁴ Zob. *Pakistan: The Forgotten Conflict in Balochistan*, [w:] *Crisis Group Asia Briefing*, 69, 2007, s. 12.

⁵⁵ T. Rahman, *Language and Ethnicity in Pakistan*, dz. cyt., s. 883; F. Grare, *Pakistan: The Resurgence of Baluch Nationalism*, dz. cyt., s. 7.

gólnie, jeśli weźmie się pod uwagę, że w historii Pakistanu dokonała się już jedna secesja, w postaci powstania niepodległego Bangladeszu.

Konkludując, w konflikcie beludżyckim mamy do czynienia w z następującymi czynnikami:

1. ekonomicznym – zapóźnienie rozwojowe regionu; eksploatacja zasobów mineralnych bez adekwatnych korzyści dla prowincji; brak wykorzystania miejscowego potencjału ludnościowego.
2. politycznym – nie dopuszczanie do władzy miejscowych polityków; ustanawianie decyzji dotyczących prowincji bez konsultacji z miejscowymi przywódcami.
3. etniczno-kulturowym – marginalizowanie kultury beludżyckiej; próby wprowadzenia tożsamości pakistańskiej, bądź muzułmańskiej, w miejsce beludżyckiej.

Wszystkie wymienione powyżej czynniki mają swoje podłoże w wcześniej przedstawionym charakterze i strukturze społecznej oraz politycznej Beludżów. Wszystkie one są także zależne od siebie i wpływają na rozwój oraz trwanie konfliktu. Można by zapewne wyróżnić więcej czynników, lecz wymienione powyżej są najbardziej istotne. Przyczyniają się one w sposób znaczny do trwania nastrojów antyfederalnych i sprzyjają opisowanemu konfliktowi.

Natomiast wszelkie próby siłowego podporządkowania prowincji przez rząd w Islamabadzie kończyły się niepowodzeniem. Okresy względnego spokoju przeplatały się z wybuchami walki partyzanckiej. Wskazuje to bardziej na tymczasową pacyfikację powstań i chwilowe powstrzymanie realizacji żądań beludżyckich przywódców, niż trwałe podporządkowanie prowincji wobec władz Pakistanu.

Konflikt ten jest możliwy do rozwiązania jedynie poprzez zapewnienie ekonomicznego rozwoju prowincji, uwzględniającego miejscową ludność i wprowadzenie samorządności Beludżystanu. Szczególnie staje się to możliwe w 2010 roku, gdyż po długim okresie rządów wojskowych nastąpiła zmiana rządu w Islamabadzie, na cywilny, bardziej przychylny samorządom lokalnym. Rokuje to nadzieje na możliwość realnego rozwiązania konfliktu. Niemniej, nasuwają poniższe pytania. Czy wszyscy Beludżowie zadowolą się autonomią swojego regionu, po ponad pięćdziesięciu latach, mniej lub bardziej otwartego konfliktu z rządem w Islamabadzie? Czy przy dużej częstotliwości zmian stanowisk rządu Pakistanu, znanych z jego historii, jest możliwe utrzymanie przychylniej polityki wobec prowincji? Czy armia pakistańska gotowa jest wstrzymać działania pacyfikacyjne na terenie Beludżystanu?

SUMMARY

Baluchistan. Identity and politics conflict

Pakistan is the place of a less-known conflict between Baluch national movements and federal government in Islamabad, which bear deeply on geopolitics in the region. Pakistani federal forces have been trying to suppress Balochi national movements for more than 50

years. Its aim was to replace Baluch identity with Pakistani, or at least muslim one, by force. The goal hasn't been reached so far, with most attempts being counter-productive in its results. Moreover, the conflict made national movement switch from mainly political one to national insurgency. The main factor of the conflict is Pakistani government and military's disregard for Baluchis economical, political and cultural aims.